

України з наук. спадщини акад. В. І. Вернадського ; ред. кол.: А. Г. Загородній, О. С. Онищенко (голова), В. А. Смолій [та ін.]; уклад.: О. С. Онищенко, В. М. Даниленко, Л. А. Дубровіна [та ін.]. Київ, 2011. 584 с.

2. Любченко П. М. Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства : монографія. Харків : Одіссей, 2006. 352 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-8>

**Недюха М. П.,**

*доктор філософських та юридичних наук, професор,  
професор кафедри публічного та приватного права  
Навчально-наукового гуманітарного інституту*

*Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського  
м. Київ, Україна*

## **В. І. ВЕРНАДСЬКИЙ ПРО НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ГЕОЛОГІЧНУ СИЛУ ТА СОЦІАЛЬНУ ФОРМУ БУТТЯ ЛЮДСТВА**

Оригінальна концепція науки, розроблена В. І. Вернадським, дозволяє розглядати науку як геологічну, історичну та соціальну силу водночас, що принципово змінює біосферу та життя людства, взаємодію людини, природи та Космосу, поглиблює єдність біосфери та людства. Наука постає світовим феноменом, що охоплює всю планету. Поява розуму і результату його діяльності – організації науки – найважливіший факт розвитку планети, який за своїми масштабами та результатами впливу набуває ознак соціальної форми руху матерії. Наука, за В. І. Вернадським, будучи створенням людини, має слугувати благу людства, перетворюючись у засіб його розвитку. При цьому зміст науки не має обмежуватися науковими теоріями, гіпотезами, моделями, створюваною картиною світу: живим її змістом є наукова діяльність заради досягнення істини, яка складається головним чином з наукових факторів та їх емпіричних узагальнень. Відповідно, наука – це соціальна діяльність, основу якої складає сила фактів, узагальнень і, звісно, людського розуму. В. І. Вернадський особливу увагу звертав на гуманістичний зміст науки, її роль у розв'язанні завдань людства, відповідальності вчених за застосування наукових відкриттів. Відповідно, гуманістична думка має спрямовувати

діяльність ученого. Наукова діяльність не має надавати своїй сутності незалежного існування, уникаючи при цьому загроз її абсолютизації, пропонуючи тим самим задовільні відповіді на виклики, ризики та небезпеки сьогодення. Природа створила розумну істоту, досягаючи таким чином себе у своєму створенні – людині. Таким чином, можна стверджувати, що: а) наукова діяльність людини – планетарна сила, що змінює біосферу; б) зміна біосфери – неминучий стихійний природний процес, що супроводжує зростання наукової могутності людини, яке відбувається незалежно від людської волі; в) входження у біосферу людського розуму як чинника її зміни є природним процесом переходу біосфери до ноосфери; г) постійно удосконалюючись, наука постійно просувається у вивченні природи та Космосу.

Завдання науки в контексті актуальних викликів суверенного розвитку України полягають у пошуку адекватних відповідей на ризики і небезпеки сьогодення, забезпеченні гарантій прав і свобод людини, з'ясуванні можливостей формування самодостатньої особистості, створенні конкурентноздатних галузей економіки – космічної, літакобудування, сільського господарства, розвитку інноваційного потенціалу країни тощо, тобто тих складових, що мають забезпечити лідерські позиції повоєнного розвитку України.

Формування національної інноваційної системи та розвитку інтелектуального потенціалу обумовлює нагальну потребу щодо впровадження комплексу заходів, спрямованих на формування та реалізацію національної інноваційної політики. Необхідна, насамперед, розробка та затвердження Верховною Радою України Концепції розвитку національної інноваційної системи, виходячи з таких її основних складових як: структурна перебудова економіки; розвиток науково-технічного потенціалу та формування інноваційної інфраструктури; стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання; фінансова підтримка інноваційної діяльності; розвиток ринку наукоємної продукції та послуг; розвиток інноваційної культури, формування системи генерації та поширення знань, підготовка кадрів високої кваліфікації, вдосконалення системи, форм і методів освіти та професійної підготовки (у т. ч. оновлення структури та змісту вищої освіти як сегмента інноваційної системи); правова охорона і використання інтелектуальної власності.

Розроблення концептуальних засад переходу України до сталого розвитку є одним із пріоритетних напрямів державної правової політики, у тому числі засобами державної освітньої політики.

Уявляється, що концептуальні засади державної освітньої політики визначають основні напрями забезпечення єдності освіти та науки (науково-технічної діяльності) в навчальному процесі вищого

навчального закладу шляхом: а) реалізація прав і свобод людини та громадянина на отримання якісних освітніх послуг; б) приведення освіти та науки у відповідність у відповідність до потреб країни, можливостей інноваційно-інвестиційного процесу соціальних змін шляхом формування єдиного середовища продукування знання та впровадження його результатів; в) формування мережі закладів освіти відповідно до запитів суспільства, модернізаційного розвитку України; г) участь України в міжнародному співробітництві з питань освіти та науки, у тому числі в частині нормативно-правового обґрунтування процесу входження до європейського освітнього та наукового простору.

Відповідно, призначення освіти в частині пошуку відповідей на виклики суверенного розвитку полягають у її спрямованості на формування інноваційно-інвестиційного середовища соціального розвитку, продукуванні науково-технологічних розробок і винаходів та їх впровадження шляхом забезпечення єдності науки та виробництва, науки та освіти. У зазначеній дуальній взаємодії визначальна роль належить, безумовно, науці як сфері діяльності, соціальному інституту і за багатьма ознаками «геологічній силі». Не випадково В.І. Вернадський, зважаючи на гуманістичний зміст науки, її роль у розв'язанні проблем життєдіяльності людини, розглядав науку як геологічну й історичну силу водночас, спроможну змінити життя як біосфери, так і людства. Відповідно, наука має розглядатися як засіб і ресурс розвитку, в основі якого – сила фактів, узагальнення і, передусім, потенціал людського розуму. Могутність людини, її самодостатність не може розглядатися поза її розумом, який підпорядковує дії людини цілям, визначеним класичною наукою (опис, усвідомлення, розв'язання та передбачення), некласикою (позиціонування суб'єкта соціальної дії) та постнекласикою (конструювання соціального простору). Завдання вищої школи, її соціальне призначення вбачається у теоретико-методологічній та методично-технологічній переробці, адаптації наукових знань відповідно до цілей навчально-виховного процесу, побудові останнього згідно з вимогами визначальних принципів – доступності знання, його наступності, послідовності та забезпечення системної цілісності наукового знання. Проблема полягає в тому, що зазначений зв'язок науки та освіти не є однозначним, лінійним, зважаючи на амбівалентність науки, що передбачає необхідність гуманізації наукового знання шляхом, зокрема, послаблення дії такої загрозливої тенденції, якою є прагматизація науки, що має своїм наслідком не лише отримання переваг, а й зазнання суттєвих втрат, зокрема, екологічних. Зазначене передбачає також врахування можливих соціальних наслідків

застосування результатів тих чи інших наукових досягнень на практиці. Прикладів цьому, як відомо, достатньо, одним з яких є сумнозвісна техногенна аварія на Чорнобильській АЕС. А це означає, що освіта має давати задовільні відповіді на виклики глобалізаційної доби засобами дидактико-методичного перероблення досягнень світової та вітчизняної науки, її гуманізації: концептуальні засади державної освітньої політики мають забезпечувати єдність науки та освіти шляхом адаптації досягнень першої до завдань і цілей навчального процесу, забезпечення його технологічності, доступності, наступності, послідовності та системності. Зазначене можна вважати своєрідним надзавданням класичного університету у частині забезпечення єдності науки та освітнього, навчально-виховного процесу. Могутність України забезпечується її освітою.

### **Список використаних джерел:**

1. Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського. Т. 1: Володимир Іванович Вернадський і Україна. Кн. 2: Вибрані праці / ред. кол. тому: А. Г. Загородній, О. С. Онищенко, (голова), В. А. Смолій, М. В. Багров, В. М. Даниленко, Л. А. Дубровіна (заступник голови), В. Ю. Афіані, В. Ю. Омельчук ; авт.-уклад.: О. С. Онищенко, В. М. Даниленко, Л. А. Дубровіна, Н. М. Зубкова, С. Л. Кигим, І. М. Гавриленко, Н. О. Лаас, В. В. Лавров, І. І. Мочалов, Н. М. Хоменко. К. : Друкарня НБУВ, 2011. 584 с.